

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่พระพุทธศาสนาได้เจริญพัฒนาการมาถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นเวลายาวนานถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ ปีมาแล้ว และยังเจริญพัฒนาการต่อไปอีกไกลแสนไกล トラบใดที่บุคคลยังศรัทธาศึกษา ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ครั้นสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ว่า คุณก่อน ท่านอานนท์ เมื่อพระตถาคตปรินิพพานไปแล้ว ตัวแทนเราก็คือ พระธรรม พระวินัย ถ้าใครปฏิบัติตามพระธรรม พระวินัย ที่พระตถาคตตรัสดีแล้ว ถือว่าเป็นผู้เห็นเรา พระพุทธศาสนาจะยังยืน ยาวนานต่อไป และพระพุทธเจ้า ได้ตรัสแก่พระอานนท์อีกว่า คุณก่อนท่านอานนท์ เรายกย่องการ ปฏิบัติ

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ยกย่องชมเชย พระเถระรูปหนึ่ง ท่านนั้นชื่อว่า พระมหากัส สะปะ เราสรรเสริญท่านว่า เป็นยอดแห่งภิกษุผู้ทรงธุดงค์ ท่านตั้งอยู่ในธุดงค์ ๓ คือ

๑. ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

๒. เทียวบิณฑบาตเป็นวัตร

๓. อยู่ป่าเป็นวัตร

อานิสงส์การถือธุดงค์ของท่านมีปรากฏดังนี้ สมัยหนึ่ง พระศาสดาประทับอยู่ ณ วัดพระ เวฬุวันทรงรับสั่งให้ท่านเลิกธุดงค์ แต่ท่านไม่ยอมเลิก แล้วแสดงคุณแห่งการถือธุดงค์ ๒ ประการ คือ

๑. เป็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

๒. เพื่ออนุเคราะห์ประชุมชนในภายหลัง จักได้ถือเป็นตัวอย่งนำไปปฏิบัติตามต่อไป

พระศาสดาทรงประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ ท่านปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอัน มาก ท่านจงทรงผ้าบังสุกุลจีวร ท่านจงเทียวบิณฑบาต ท่านจงอยู่ในป่าเถิด และยังสรรเสริญว่าเป็น ผู้มีกนน้อยสันโดษ^๑

^๑ ฝ่ายวิชาการ กองการศาสนศึกษา, คู่มือ อนุพุทธประวัติ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๗),

ครั้งพุทธกาล ได้แยกพระภิกษุในพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ๑ ฝ่ายอรัญญวาสี ๒ คามวาสี พระภิกษุ รูป ไช ชอบอยู่ป่าปฏิบัติกรรมฐาน เรียกว่า ฝ่ายอรัญญวาสี พระภิกษุ รูป ไชชอบศึกษาเล่าเรียนอยู่หมู่บ้านเรียนว่าฝ่ายคามวาสี กลุ่มพระภิกษุ ที่ป่าปฏิบัติกรรมฐาน ศึกษาแนว จึงตรงกันข้ามกับอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ชอบอยู่ป่าชอบอยู่บ้าน ศึกษาตามคำสั่งสอนพระธรรม พระวินัย และนำธรรมะมาสั่งสอนพุทธบริษัท ๔ ให้ปฏิบัติตาม ทั้ง ๒ ฝ่ายนี้ต่างก็นำมาซึ่งศรัทธา มีผู้คนนับถือ เป็นจำนวนมาก ทำให้พระพุทธศาสนา แพร่ขยายวงกว้าง ไปทั้ง ๔ ทิศ และ ๘ ทิศ และสายหนึ่งเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ครั้งแรก เมื่อพระโสณะและพระอุตตระ เดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ และเชื่อว่าบริเวณพระปฐมเจดีย์ และใกล้เคียงจะเป็น สุวรรณภูมิ เพราะได้ขุดพบโบราณวัตถุ รุ่งราวคราวเดียวกับสมัยพระเจ้าอโศก เมื่อ พ.ศ. ๓๐๐^๐

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ฝ่าย เหมือนกับครั้งพุทธกาล คือ ๑ วิปัสสนาธุระ ๒ คันถะธุระ

วิปัสสนาธุระ หมายถึง ธุระของพระภิกษุสงฆ์สามเณรจะต้องปฏิบัติ ตามพระธรรม พระวินัย คือการปฏิบัติ เรียกว่า สมณะกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน อันเป็นสายปฏิบัติส่วนมาก อยู่วัดป่าปฏิบัติ เรียกว่าฝ่ายปฏิบัติ

คันถะธุระ หมายถึง ธุระของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร จะต้องศึกษาพระไตรปิฎก คือ พระอภิธรรมปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก เรียกว่าฝ่ายปริยัติ

ด้วยเหตุนี้การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย จึงเจริญและพระพุทธศาสนาในประเทศไทยพัฒนามาถึงปัจจุบัน

การศึกษาระดับสูงของพระสงฆ์ก็คือ การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มองการไกลทรงสถาปนา สถาบันการศึกษาสงฆ์ขึ้น ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งเป็นของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ได้ขยายการศึกษาไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ขณะนี้มีวิทยาเขต ๑๐ แห่งวิทยาลัยสงฆ์ ๔ แห่ง ห้องเรียน ๑๓ แห่ง และสถาบันสมทบอีก ๓ แห่ง และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ได้ขยายการจัดการศึกษาไปตามภูมิภาคต่าง ๆ

การจัดการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ แห่งนี้ จะมีวิชาบังคับในการเรียนวิชาหนึ่งนั้นคือ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๑ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๒ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๓ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๔ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๕ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๖ และวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๗

^๐ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า

พระสูตรตันตะปิฎก พระอภิธรรมปิฎก พระวินัยปิฎก พระภิกษุสามเณร และคฤหัตถ์ เข้ามาเรียน
 มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนี้ จะต้องเรียน ถ้าอย่างนั้นจะถือว่าไม่จบหลักสูตร เพราะว่า
 เป็นวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ที่ทำตามได้ยาก มหาวิทยาลัย มีจุดประสงค์เพื่อให้พระนิสิตและนิสิต ได้
 รู้แนวทางปฏิบัติตามแบบดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา และต้องการนำแนวปฏิบัติไปเผยแพร่
 พระพุทธศาสนา ให้พระพุทธศาสนาเจริญยั่งยืนถาวรสืบไป

ด้วยเหตุนี้พระนิสิต และนิสิต จึงไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ต่อการเรียน วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ
 เพราะว่าเป็นวิชาฝึกได้ยาก ทำให้เกิดความลำบากต่อผู้บริหารและอาจารย์เป็นอย่างมาก

คณะผู้วิจัยจึงอยากทำวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ เพื่อเป็นการหาแนว
 ทางแก้ไขพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
 อุบลราชธานี ให้เป็นสากลทางการศึกษามากขึ้น และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 แห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาคนและ
 สังคมไทย ในข้อ ๓ ความว่า แนวทางการพัฒนา (๕) พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตส่งเสริมให้คน
 ไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ วัฒนธรรมและ
 ภูมิปัญญา ที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ
 และปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้^๑

จึงสอดคล้อง กับงานวิจัย ของ จันทรชลิ มาพุทธ (๒๕๔๕ : บทคัดย่อ) การวิจัยครั้งนี้
 มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินประสิทธิภาพการเรียนการสอนของอาจารย์ ระดับบัณฑิตศึกษาคณะ
 ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และเสนอแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเรียนการ
 สอนตามกรอบประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า ๑ ประสิทธิภาพการเรียนการ
 สอนของอาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ตามความคิดเห็นของ
 นิสิตที่ควรปรับปรุงมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์และเนื้อหาวิชา รองลงมาได้แก่ การจัดการเรียน
 การสอนทั่วไป และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิต ๒ ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของ
 อาจารย์ระดับบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ตามความคิดเห็นของอาจารย์ที่ควร
 ปรับปรุงมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์และเนื้อหาวิชา รองลงมา ได้แก่ บุคลิกภาพและความ
 รับผิดชอบ และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิต ตามลำดับ

การประเมินประสิทธิภาพการเรียนการสอน วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ มีประโยชน์ต่อ
 อาจารย์และมหาวิทยาลัย

^๑คณะกรรมการ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔,
 (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, ๒๕๕๐), หน้า
 ๕๒-๕๕

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินประสิทธิภาพการสอนเกี่ยวกับวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๑ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๓ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๕ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๗

๑. ศึกษาสภาพการเรียนการสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ

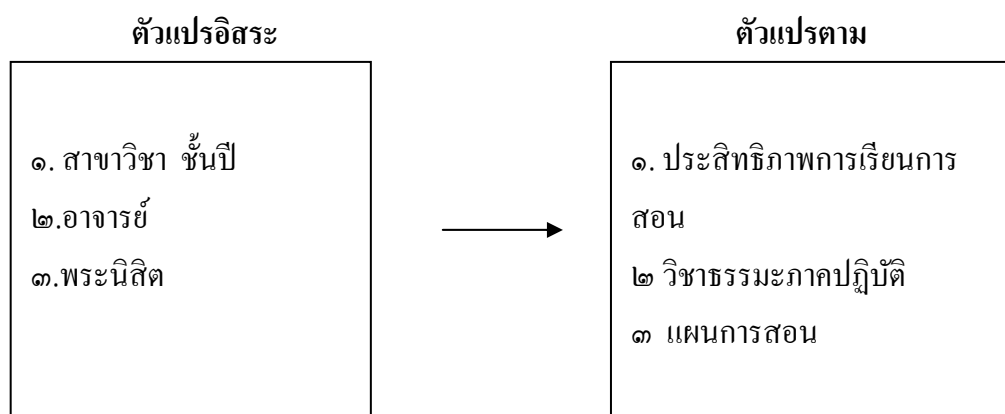
๒. ประเมินประสิทธิภาพการสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ

๑.๓ สมมติฐานการวิจัย

อาจารย์สอน วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๑, ๓, ๕, ๗ ทุกสาขา วิชา ชั้นปี ประสบการณ์การสอน ประสิทธิภาพการสอน มีสภาพการสอนที่แตกต่างกัน

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัยและกรอบแนวคิด

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ทุกสาขาชั้นปีทั้งภาคปกติและพระสังฆาธิการ ประเมินผลเฉพาะวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๑ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๓ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๕ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๗ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม สังกัด สัมภาษณ์ และมีตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม ระยะเวลาในการวิจัยใช้เวลา ๑ ปี และกรอบแนวคิด ในการวิจัยครั้งนี้

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. สภาพการเรียนการสอน หมายถึง การเรียนการสอนสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒ ทั้งในและนอกห้องเรียน

๒. วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ หมายถึง วิชาว่าด้วยวิธีการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่นำมาจัดทำเป็นหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. พระนิสิต หมายถึง พระภิกษุและสามเณรที่กำลังเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐ ตั้งแต่ปีการศึกษาที่ ๑ - ๕ ที่เป็นนิสิตภาคปกติและพระสังฆาธิการ

๔. วิธีสอน หมายถึง รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ของอาจารย์ ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ๑, ๓, ๕, ๗

๕. สื่อการสอน หมายถึง สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นความสนใจของนิสิต เช่น สื่อประเภทสิ่งพิมพ์/วัสดุอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยี สื่อประเภทวิธีการ และเอกสารประกอบการสอน

๖. นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้อย่างสูงสุดทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน และสื่อการสอน ของอาจารย์ผู้สอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย และหน่วยงานที่นำไปใช้

๑.๖.๑ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ระดับอุดมศึกษา หลังจากการจัดทำการสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ และเป็นแนวทางการวางแผนเพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ

๑. เพื่อให้สันติทราบวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. เพื่อให้สันติทราบ และนำหลักธรรมแนวปฏิบัติไปเผยแพร่ต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๓. อาจารย์สอนรู้เข้าใจนำไปปฏิบัติปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน

๑.๖.๒ หน่วยงานที่นำไปใช้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

๓. วัดต่าง ๆ